

פרקי התבוננות וחיזוק מתוך שיעוריו של הגאון רבי אהרן שווב שליט"א

להתבונן • להתקדם • להתרומם!

להתקדם

מאמרים בדרכי ההנהגה ותיקון המידות שנמסרו על סדר הספר הקדוש "תומר דבורה"

מידת התפארת

מהי "מחלוקת לשם שמים" וכיצד היא גורמת 'אהבה גדולה' בסופה?

מהי מחלוקת "לשם שמים"?

מידת התפארת היא המקור האלוקי העליון שמשפיע לאדם את השגת התורה, והיא עושה זאת רק לאדם שהוא בעצמו 'איש תפארת' ונוהג כמוהו, וכפי שהתבאר בהרחבה במאמר הקודם.

כעת נעסוק בתכונה נוספת שקיימת במידת התפארת, והיא משליכה על אופי הוויכוחים והמחלוקות שיש לנו בלימוד עם חברותא, וכך כותב הרמ"ק:

בְּהִיּוֹתוֹ נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּדַבְרֵי תוֹרָה יִכּוֹן אֶל תְּקוּנֵי שְׂכִינָה, לְהַקְנִיחַ וּלְקַשְׁטָהּ אֶל הַתְּפָאֶרֶת, וְזֶהוּ "מַחְלֻקַת לְשֵׁם שָׁמַיִם", דְּהֵינּוּ חֶסֶד וּגְבוּרָה לְבַא אֶל הַתְּפָאֶרֶת - שְׁמַיִם... וְאֵין לָךְ מַחְלֻקַת שְׁלֵא יִפְגַּם הַתְּפָאֶרֶת, אֶלָּא מַחְלֻקַת הַתּוֹרָה לְשֵׁם שָׁמַיִם, שְׂכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שְׁלוֹם וְאַהֲבָה בְּסוֹפָה.

השאלות כאן רבות: מדוע התפארת נקראת 'שמים'? ומה הקשר בין זה לבין המושג 'מחלוקת לשם שמים'?

מה למעשה נדרש מאיתנו כשאנו מתווכחים בלימוד עם החברותא? ומדוע מוכרח הדבר שמחלוקת באופן הזה מובילה לישלום ואהבה בסופה?

התוצאה המשובחת נוצרת רק משילוב והרמוניה

נאמר בפסוק (איוב כה, ב): "עושה שלום במרומיו". ויש להבין, מדוע צריך לשים שלום במרומים, וכי איזה מחלוקת יכולה להיות בכוחות העליונים בשמים עד שצריך לשים שלום ביניהם? - מבאר רש"י: "עושה שלום במרומיו - אש ומים בלולין, ואין מים מכבין את האש".

ביאור הדבר הוא, שכל השפעה אלוקית מגיעה ממקור עליון של 'אור אין סוף' שאין בו גבולות, ולכן אילו היתה לה האפשרות, היא היתה מבקשת להיות אין סופית וממילא משתלטת על כל הבריאה ללא גבול ולא נותנת מקום לשום כח אחר להתקיים. ובמצב כזה לא היה ניתן להנות מהעולם, שהרי הכוחות השונים היו נלחמים זה בזה ומבטלים זה את זה. המים היו מכבים את האש והאש היתה שורפת את המים.

האפשרות להנות מהשפעה האלוקית היא רק באמצעות מה שכל הכוחות השונים פועלים ב'הרמוניה', כאשר כל אחד מוגבל למקומו, ונותן אפשרות לכח אחר לפעול במקביל במקומו הנכון ובגבול הראוי לו.

ויתירה מזו - כשיש שיתוף פעולה בין הכוחות השונים, הרי הם משביחים ומפריים זה את זה, עד שלבסוף עולה משילוב כולם יצירה בעלת תועלת גדולה מזו שהיתה בכוחות הנפרדים.

התבוננות מעמיקה ומחזקת במוסרי הפרשה

להתבונן

השלמת תיקון פגמי הנפש בפְרַשַׁת מִשְׁפָּטִים הדרך להתמודד עם תקופות של 'חוסר השק'

ז.ו.ה, כהוראה לאדם: בשעה שמתעורר בו רגש קודש כמו אהבה עצומה לקב"ה, עליו להתפיס אותו על 'חפץ' ולהוציא ממנו קיום מעשי בדוגמת קבלה טובה וכדומה. שכן, לולי זה, הרגש עצמו לא יחזיק מעמד יותר מזמן קצר.

זו הסוגיא של פרשת משפטים. עניינה הוא להוריד את האור של מתן תורה להוראות מעשיות עם גבולות וגדרים ברורים שישארו גם בזמן שההארה תפסק.

עיקר דרגת האדם ניכרת בזמן שמשתלקת ההארה

לאמיתו של דבר, הזמן העיקרי שבו באה לידי ביטוי דרגתו של האדם, היא דוקא בימי החושך והשנאה, כי אז רואים מה הוא קנה בקנין עצמי ונשאר קיים גם כשפוסקת ההשפעה הבאה אליו מבחוץ.

הרי זה כילד שנוסע באופניים עם 'גלגלי עזר'. כשהם קיימים, מאוד קל ונעים, אבל שעת המבחן לדעת אם הוא רכש את מיומנות הנסיעה באופנים או לא, היא דוקא בשעה שבמסירים לו את העזרים ואז יתכן שהנסיעה תהיה קשה יותר - אבל אמיתית.

התכלית של ימי האהבה היא רק להתוות לאדם את הדרך המתאימה לו, ולסמן לו על אלו דרגות עליו להלחם גם בימי השנאה, ובזמן זה האדם מקבל כוחות רבים עבור התמודדותיו באתגרים שיהיו לו בימי השנאה. ועל כן זמני ההארה הם התקופה שבה צריך לקבוע את ההנהגות המעשיות שישארו גם לימי השנאה.

דומה הדבר לחיילים היוצאים לקרב: בשעת ביצוע המשימה בשטח, אין להם יכולת לקלוט נתונים חדשים, והם פועלים לפי ההוראות והכוחות שניתנו להם בזמן האימונים. ורק בתקופת האימונים יש להם פניות ויכולת לקלוט נתונים חדשים, ואז מחזקים את רוחם ומלמדים אותם דרכי פעולה ברורים לכל תרחיש.

זהו סדר העליה: הקב"ה מאיר לאדם, ובזמן ההארה קל ונוח. לאחר מכן פוסקת ההארה ונעשה קשה וחשוך, וזהו זמן המבחן שבו יתגלה מה האדם קנה בקנין עצמי בימי ההארה.

ביאור הדברים, ההארה באה לאדם דרך ה'נשמה', ותכליתה לעבור ולהפעיל את ה'נפש'. והמבחן כמה מההארה נספג ב'נפש' - הוא דוקא בשעה שהארת הנשמה מסתלקת מהאדם: האם ה'נפש' עדיין פועלת על פי הכללים שאור ה'נשמה' החזיר בה.

הנשמה היא כאותם 'גלגלי עזר', שרק כאשר מורידים אותם ניתן לבחון את המיומנות האמיתית של הנוסע.

כריתת ברית היא רק כשמוכח הקיום גם בזמני קושי

זה הקשר של פרשת משפטים לימי השובבי"ם, ובכך היא מהווה סיום והשלמה להם.

פרשת משפטים היא הסיום של ימי השובבי"ם

ימי השובבי"ם מסתיימים בפרשת משפטים. פרשה זו עוסקת ברובה בדיני ממונות, ויש להבין כיצד היא שייכת למהלך התיקון של ימי השובבי"ם שיעיקרם הוא סדר של תיקון פגמי הנפש שבאדם.

בנוסף, עצם קיומה של פרשה זו בין מתן תורה להקמת המשכן אומר דרשני, אמנם אלו מצוות שניתנו במעמד הר סיני, אך באותה מידה היה אפשר להזכיר עוד מצוות רבות אחרות שנכתבו בחומשים אחרים!

זאת ועוד, בסיום פרשת משפטים נכרתה הברית עם כלל ישראל על שמירת התורה, וכך נאמר (כז, ז-ח):

"וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵי הָעָם, וַיֹּאמְרוּ כָל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע. וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת הַדָּם וַיִּזְרֹק עַל הָעָם וַיֹּאמֶר, הִנֵּה דַם הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת ה' עִמָּכֶם עַל כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה".

מדוע הברית שנכרתה לא נאמרת מיד בסיום מעמד הר סיני בפרשת יתרו? מה הסיבה שרק לאחר פרשת משפטים מוזכרת כריתת הברית?

הסיום של תיקון פגמי הנפש הוא בקביעת פעולות מעשיות

תחילה נציע ביאור פשוט יותר -

המדרש אומר (שמו"ר ל, יא):

בבוקר ניתנה התורה, ובערב ניתנו המשפטים.

ותמוה, וכי היו שני מעמדים למתן תורה? אנו מכירים רק אחד שהיה 'ביום השלישי בדינות הבקר' (יט, טו). מה כוונת המדרש שהמשפטים ניתנו בערב?

אלא, כוונת המדרש ללמדנו על שני מיני השפעות שיש לתורה על האדם - ב'בוקר' ו'בערב'.

כלומר, כל אדם עובר זמנים שהם בבחינת 'בוקר' וזמנים שהם בבחינת 'ערב'. ימי אהבה, וימי שנאה.

בתקופת ה'בוקר' האדם מרגיש הארת פנים גדולה - "כי באור פניך נתת לנו ה' אלהינו תורת חיים ואהבת חסד". 'להגיד בבקר חסדך' (תהילים צב, ג). בתקופה הזו האדם מלא באהבת ה' ומקיים את מצוותיו בשמחה וחיבור פנימי.

לעומת זאת, בתקופת ה'ערב' יש הסתר פנים, והאדם מרגיש יובש וחסר חשק בעבודת ה'.

מה הכח שמחזיק את האדם להתמיד בעבודתו גם בזמן החשיכה וההסתרה?

כאן מקומם של הפעולות המעשיות שאדם מקבל על עצמו לעשות בכל מצב. הם אלו שיבטיחו שגם בזמן שלא יקבל הארה, על המעשים הוא ימשיך להקפיד.

ברגשות ישנם שינויים בלתי נשלטים, החשק עולה ויורד, אך את המעשים החיצוניים ניתן לקיים תמיד, בכל עת ובכל מצב.

הרמב"ן (אמונה ובטחון פי"ט) מפרש את הפסוק "אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתתקפץ" (שיה"ש

לדוגמא, באש ומים: רק על ידי שיתוף הפעולה של שניהם יחד, גדלים הצמחים. כשיוורדים מים מן השמים, הם משתלבים עם כח הפעולה של יסוד האש הטמון באדמה, ויחד הם מצמיחים את הגידולים.

המציאות של 'עירות הגשם' עם הצמחה העבותה, הקיימים במדינות אפריקה שבאזור החם של קו המשווה, נובעת מהשילוב של המים הרבים שיוורדים שם, יחד עם החום הרב הקיים באותו מקום, ושניהם יחד יוצרים את הפריזון הרב של הצמחים והגידולים היוצאים מן הארץ.

לאור זאת יתבאר מדוע התפארת נקראת 'שמים', שכן משמעות השם 'שמים' הוא 'אש ומים שיעירבן זה בזה ועשה מהם שמים' (יש" בראשית א. ח). וכידוע, מידת התפארת עומדת תחת המידות חסד וגבורה שהם הפכיים ומתנגדים זה לזה, כי החסד משפיע בלי גבול, ואילו הגבורה מגבילה ומצמצמת. ובמידת התפארת נעשה איוון ביניהם של 'שפע' נפלא שנקבע לו 'גבול' והוא יוצר את המינון המדויק של ההשפעה שראויה לרדת, בהתאמה אל המקבלים התחתונים, וזהו מיזוג ושלוש כענין ה'שמים'.

מעלת הלימוד עם חברותא

ענין זה ממש מתקיים גם בלימוד עם חברותא, ונבאר - חז"ל מלמדים שלימוד תורה חייב להיות עם חברותא, וכפי שאמרו (תענית ז): "מאי דכתיב חרב אל הבדים ונאלו - חרב על שונאיהן של תלמידי חכמים שעוסקין בד בבד בתורה, ולא עוד אלא שמתפשין".

מדוע זה כך? אדרבה, כשאדם לומד לבדו הוא יכול להתקדם ולהתפתח במהירות, בריכוז ובשקט, ואילו בלימוד עם חברותא זמן רב מתבזבז על ויכוחים ומאמצי שכונע הדדיים, בפרט שבדרך כלל יש הבדלים בסגנון החשיבה שלהם. אם כן, מדוע לימוד ללא חברותא הוא 'טיפשות'?

הביאור הוא, שכל אדם נברא עם יכולת תפיסה אחת בלבד, כשתפקידו להוציא מכל סוגיא את הדעה האישית שלו. אולם האמת היא שיש עוד תפיסות ודעות נוספות, שגם הם נכונות, כמו שאמרו 'שבעים פנים לתורה', 'אלו ואלו דברי אלקים חיים'.

ולכן, אילו אדם ילמד לבדו, הוא ישתמש רק בכלי החשיבה המצומצמים שלו והם מוגבלים לתפיסה אחת בלבד, ולשם כך נדרש החברותא, כדי להעניק מבט אחר על הדברים, ולהעשיר את דרכי החשיבה בגווניו חדשים.

מחלוקת ש'אהבה בסופה'

כשהגשיה ללימוד עם החברותא היא מתוך כוונה לשמוע גם את הזווית האחרת שהשני רואה בסוגיא, ולהיבנות ולהוציא מכך לבסוף דעה ממוזגת ומכוונת יותר לאמת, הרי שהמחלוקת לעולם לא תהיה מחלוקת אישית מי יותר צודק ומי יותר חכם, אלא מטרת המחלוקת תהיה 'לשם שמים' - לשם השילוב והמיזוג בין הדעות, בהכאה ובטיוש זה בזה, עד שבמין שניהם תעלה הדעה הממוזגת והמפוארת.

זהו כוונת הרמ"ק: כשם שמהותה של מידת התפארת להוציא מהשיתוף של החסד והגבורה את ההשפעה המאוזנת והמותאמת ביותר. כך צריך לנהוג גם אדם הלומד תורה - להבין שראייתו מוגבלת לתפיסה אחת בלבד, ושמייעה של דעה שונה מהחברותא רק תשיב ותגדיל את האיות של הדעה העצמית שלו, ותפקידו להתווכח עם החברותא לשם שמים, עד שבמין שניהם יעלה הנוסח הנכון בפשט הסוגיא.

מחלוקת כזו מובילה בסופה לאהבה. ולא מפני שהוויכוח על פשט הסוגיא לא אכפת לנו באופן אישי וכביכול 'מחוץ לגמרא אנחנו חברים'... אלא משום שאנו מבינים שהדעה השונה והאחרת של החברותא הועילה לגיבוש הדעה שלנו בעצמינו, ותהליך הוויכוח והמחלוקת היה מפעל של הפריה הדדית שאנו מלאים הכרת הטוב ותודה עליו.

אמנם פסגת היציאה מגלות הנפש ותיקון פגמיה היה במעמד הר סיני, כשניתנה הארה עצומה אל הנשמה. אך עדיין נצרך השלב הבא:

להוריד את ההארה להוראות מעשיות שיישארו חזקות בלב גם כשהארת הנשמה תפסיק והנפש לבדה תפעיל את האדם.

בזה גם מבואר מדוע הברית עם ישראל נכרתה רק לאחר פרשת משפטים:

המהות של ברית היא לא כמו "שותפות" שמתקיימת רק כשזה 'שווה ומשתלם ומועיל' לשני הצדדים, אלא הברית היא התחייבות לצעוד יחד לעבר היעד הנרצה, גם אם במהלך הדרך יהיה נראה לכאורה לאחד מהם שזה 'לא כ"כ שווה לו'.

הברית הזו נצרכת לשני הצדדים, הן להקב"ה, 'לעגן' את מצבנו הרוחני גם באותם זמנים שההארה אינה קיימת, ואיננו מרגישים חיבור מלא לקיום המצוות. עבור זמן כזה נצרכת ההתחייבות שלנו לצעוד עם ה' בכל מצב.

ובאותה מידה, הברית הזו נצרכת עבורנו, לאותם זמנים שאנו חשוכים וחסרי מצוות וכביכול לפי מידת הדין 'לא שווה' להשאיר אותנו קיימים בעולם. בזמן כזה אנו מבקשים "זכר לנו היום ברית שלש עשרה", ובכח הברית הזו הקב"ה נוהג איתנו ברחמים מופלגים ובארץ אפיים.

בזה אנו מסיימים את ימי השובבי"ם, וקובעים מסמרות ביציאת הנפש מגלותה בין מצריה.

מדוע הפרשה פותחת בסוגיית עבד עברי?

כעת נעלה לביאור נוסף, עמוק ופנימי יותר בשייכות פרשת משפטים למהלך עבודת השובבי"ם.

נקדים בביאור שאלה מתבקשת:

הקב"ה בחר לפתוח את פרשת משפטים בפרשת עבד עברי ואמר עבריה. והדבר אומר דרשני, שכן מדובר על מצב רחוק ושפל ביותר! לכאורה היה מתאים יותר לפתוח בדינים מצויים יותר, כמו נזקי שור ובור וכיוצא ב. מוכרחים לומר שהבנת פרשת 'עבד עברי' נותנת לנו מפתח רעיוני לכל הפרשה כולה, ונבאר.

עיקר התכלית היא האדם הבוחר

הסבר הענין טמון ביסוד גדול -

עיקר תכלית הבריאה היא בעבודת ה'בחירה' של האדם. כלומר, האדם נמצא בהתמודדות בין טוב לרע, ובמלחמה בין שני יצרים, והוא מצליח לכבוש את היעדים.

מהות כח ה"בחירה", הוא היכולת להטמיע את הארת ה'נשמה' ב'נפש'.

כידוע, ה'נפש' בטבעה מושכת לתענוגים ורצונות גשמיים, וה'נשמה' מביאה לאדם הארות שמושכות אותו לרוממות רוחנית.

ותפקיד האדם הוא - להגביר ולהשליט את הארת ה'נשמה' על ה'נפש' באמצעות ה'רוח', עד שה'נפש' בעצמה תתעלה ותיהפך למרוממת יותר.

מי שסיים את תהליך הבחירה שלו מחמת שדבק לגמרי בצד הרע, לכאורה אין כל סיבה להמשיך לקיימו בעולם. וכן להבדיל, מי שהתעלה ודבק לגמרי בקב"ה, כמעט ואין עוד ענין להשאירו בעולם העבודה, חוץ ממה שהוא מוסיף עוד קדושה לעצמו ולסביבתו.

סיום עבודת השובבי"ם בחיזוק כח הבחירה

בזה תהיה לנו הבנה עמוקה יותר לשייכות של פרשת משפטים להשלמת תהליך תיקון הנפש שנעשה בימי השובבי"ם:

במהלך ימי השובבי"ם יצאנו ממצרים שלב אחר שלב, כששיאה של היציאה היא קבלת הארת הנשמה במעמד הר סיני. אולם להארה הזו אין משמעות כל זמן שאנו לא בוחרים להטמיע אותה בתוך הנפש הנמוכה.

אם 'נזרום' לכל מקום שה'נפש' התאוותנית תגרור אותנו, מבלי להיות בוחרים ופועלים באופן מעשי, הרי לא נשלים את תהליך בניית ה'נפש', וממילא הארת ה'נשמה' לא תבוא אליה.

הגנב מתכחש לכח הבחירה ולכן עונשו להיות עבד חסר יכולת בחירה

וזה מה שאמרו חז"ל (ברכות יח):

"רשעים בחייהן קרוין מתי"ם."

שכן, מאחר ש'כוח הבחירה' הוא הסיבה שעבורה האדם בא לעולם, ובו תלויה עליית האדם ממדרגה למדרגה, אם כן ברור שאם הוא לא מפעיל את הכח הזה, ונשאר כל הזמן בדרגת 'נפש' בלא להתקדם, הרי הוא נחשב כמת.

זה גם עוצם הפגם של 'עבד עברי' הנמכר על ידי בית דין בעקבות גניבת ממון שאין לו כיצד לשלם עליה. כי מציאות גניבת ממון של הולת, נובעת מהתייחסות מוטעית השוללת את זכות כח הבחירה.

ונבאר:

כל דיני ממונות מבוססים על חיבור ושייכות האדם לקנייניו, וזה מחמת שלכל אדם יש כח בחירה יחודי, כח יצירה ופעולה שמשייך אליו את התוצאות. "יגיע כפיך כי תאכל" (תהילים קכח, ב).

בכל מוצר מוטבע השקעה של עמל יזע ופיסות חיים הנובעים מכח הבחירה והיצירה של האדם שפעל אותו.

עבד שהוא נטול בחירה חופשית, כולו משועבד לנפשו או לרבו הרודה בו, ואין לו זכות קניינית כלל, ולכן 'מה שקנה עבד קנה רבו', כי אין לו בחירה וזכות ליצור יצירות וקניינים חדשים בעולם, וכל מה שנכנס תחת ידיו שייך מיד לרבו המשפיע עליו ומכוונו.

הגונב ממנו של הולת, הרי הוא מזלזל ב'כח הבחירה' ובשייך הממונות אל בחירתו ויצירתו של האדם, ועל כן הוא לוקח לעצמו חפצים שאדם אחר יצר וקנה. ומשכך, דינו הוא להימכר לעבד שיהיה מעתה בטל לאדונו, חסר כח בחירה.

מי שכופר ומזלזל בכח הבחירה של האחרים - לא מכיר גם בכח הבחירה של עצמו, ולכן הוא כ"עבד" לתאוותיו וחשקיו.

העושה סחורה בפירות שביעית דינו כגנב וסופו שנמכר לעבד

חז"ל אומרים (קידושין כ):

בא וראה כמה קשה אבקה של שביעית, אדם נושא ונותן בפירות שביעית - לסוף מוכר את מטלטליו, לא הרגיש - לסוף מוכר את שדותיו, לא באת לידו עד שמוכר את ביתו, לא באת לידו עד שמוכר את בתו, לא באת לידו עד שלוה בריבית, לא באת לידו עד שמוכר את עצמו.

מדוע חמורה כל כך עשיית סחורה בפירות שביעית, עד שהיא סיבה שבעבורה אדם נמכר לעבדות?!

אלא, גם כאן נראה כי היסוד דומה. פירות שביעית הם פירות שהקב"ה ייעד אותם לשימוש של כל העולם, ללא זכות לקנין אישי ועצמי של האדם, ועל כן הוזהרו לא לעשות בהם סחורה, כי סחורה מותר לעשות רק בדבר שהוא קנין אמיתי אצל האדם.

לאור זאת ניתן לומר, שכאשר אדם נוטל את אותם פירות קדושים ועושה בהם סחורה, גם מבלי שהם חלק מיצירותיו וגידולי ידיו, הרי גם הוא מתכחש למשמעות קניינו האמיתי של האדם הבא רק מכח בחירתו ויצירתו.

ולכן גם כאן - התוצאה הסופית היא שהוא נמכר ל'עבד' ונעשה נטול יכולת בחירה וקנין עצמי, כי הוא משועבד וכפוף לרצון אדונו.

מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות הפעולות והרקע: שני חלקי העבודה

קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות // פרק ב פסוק ח

הפעולות והרקע

בכדי לבאר את הענין, נרחיב בביאור שני חלקי התיקון הקיים בעולם -

בעבודת האדם התיקון העולם יש שני חלקים: חלק אחד הוא הפעולות שהאדם צריך לעשות, וחלק שני הוא הרקע שבו האדם צריך להשפיע ולפעול את הפעולות, כמו צייר שמצייר עם מכחול וצבעים על גבי הרקע הריק של הקנבס.

לדוגמה - עבודת האיש מול עבודת האשה. האשה היא הכלי שהינו פנוי לקבלת התוכן, והאיש הוא המשפיע שמעניק ומכניס את התוכן בתוך הכלי של אשתו.

האשה היא כמו 'בית' שהאדם פועל בתוכו, וכמאמר רבי יוסי (שבת קיח): 'מימי לא קריתי לאשתי אשתי, אלא בית'.

דוגמא נוספת - עבודת הזמנים, וכפי שכותב הגר"א (אבן שלמה א, ח מכת"ו):

האדם והזמן הם זכר ונקיבה, וכלל האדם וכל הנשמות שהם גוף אחד הוא זכר, וכלל שנות העולם הם נקיבה. כלומר, ציר הזמן הוא כלי שניתן לצקת בו תוכן. ותפקיד האדם להכניס תוכן וקדושה בתוך מערכת הזמן, לקבוע איזה זמן יהיה קדוש, מתי יהיו מועדים, ולקיים מצוות שונות בתאריכים וזמנים מסוימים בגלגל השנה.

עולם שנה נפש

באופן כללי, יש שלשה רקעים שהאדם צריך להשפיע בהם, וכפי שמבואר ב'ספר יצירה' (פ"ו מ"א) שיש שלש מערכות מקבילות שכולן משמשות רקע שהאדם צריך לפעול בתוכן: **עולם, שנה, נפש**.

"עולם" אנו צריכים לגלות את האור האלוקי שספון בקרב הארץ, ולהשרות את השכינה בתוכה. זו היתה עבודתו של אדם הראשון בגן עדן - 'לְעִבְדָהּ וּלְשָׁמְרָהּ' (בראשית ב, טו), וזו היתה צריכה להיות עבודתו בארץ ישראל - אילו היינו זוכים לקיום ה'לשון החמישי' - 'וְהִבְאֵתֵנִי' (שמות ה, ח).

ב'שנה' אנו צריכים לגלות את האור האלוקי לפי מסגרת הזמן. בכל יום יש תפקיד מסויים, ובכל תקופה במעגל השנה יש עבודה אחרת. ש"ה ימות החמה הם מציאות קיימת בבריאה שאנו צריכים להשפיע בה קדושה, כדברי חז"ל (ברכות מט.) "מקדש ישראל והזמנים - ישראל קדשנהו לזמנים".

קיצור הגלות בזכות האבות והאמהות

פסוק זה מתחיל לבאר את התהליך שאירע מיציאת מצרים ואילך. במאמרים הקודמים עסקנו בחציו הראשון של הפסוק - המתאר את עצם הגאולה, וכעת נעמיק בחציו השני - העוסק בהקדמת הגאולה, שהיתה בפועל לפני הזמן שהקב"ה קבע מראש.

נקדים ונדקדק את לשון הפסוק: "מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות" - יש להבין את ההבדל בין הביטוי 'מדלג' לביטוי 'מקפץ', ומה המשמעות והרמז במושג 'הרים' ובמושג 'גבעות'.

מפרש הגר"א:

אמרו בגמרא (ר"ה יא.): "מדלג על ההרים" - בזכות אבות שנקראו הרים, "מקפץ על הגבעות" - בזכות אמהות שנקראו גבעות.

ולפי זה מילת 'על' אינו מובן, דהוי ליה למיכתב 'אל' ההרים ואל הגבעות.

ונראה ש'ההרים' הם השרים של מעלה, ו'הגבעות' הן האומות של מטה, ואמרו שדלג על השרים שלמעלה בזכות אבות, וקפץ על האומות שלמטה בזכות האמהות. עכ"ל.

ועדיין לא התברר מהות הענין - מה הם שני החלקים שגורמים לקיצור זמן הגאולה - דילוג וקפיצה? ומה הסיבה שהאבות נקראים 'הרים' והאמהות נקראות 'גבעות'?

שני קיצים - שנים ודורות

נקדים ידיעה נוספת -

בפסוק הבא הגר"א מביא מדברי המשנה במסכת עדיות (פ"ב ט"ו) שלגלות מצרים הובטחו שני קיצים, קץ אחד תלוי בשנים, ו"עבדום וענו אתם ארבע מאות שנה" (בראשית טו, יג), וקץ שני תלוי בדורות - "ודור רביעי ישגבו הדנה" (שם טז).

מוסיף הגר"א - בפועל, שני הקיצים הללו התקצרו: בשנים - יצאו כעבור מאתיים ועשר שנים במקום לאחר ארבע מאות שנה, ובדורות - הדור הרביעי נכנסו לארץ במקום שהם יהיו אלו שרק יצאו ממצרים.

עלינו להבין, מה התוכן הפנימי של שני הקיצים הללו, ומה ההבדל המהותי בין מנין של 'שנים' למנין של 'דורות'?

וב'נפש' אנו צריכים להשרות את האור האלוקי בתוכנו. לכל אדם יש נפש רוח ונשמה, הנפש היא החלק הנמוך ביותר, הבסיסי, זה שהאדם נולד אתו מהרגע הראשון. ועבודת האדם בכל ימי חייו היא לרום את אותה נפש ולהאיר בה את הארת הנשמה.

מצוות לא תעשה - קיום רקע הבריאה, מצוות עשה - פעולות לקידום הבריאה

החלוקה לפעולות ולרקע, קיימת גם בתרי"ג המצוות שניתנו לנו מאת הקב"ה.

מצוות עשה נועדו לפעול פעולות חיוביות שמתקנות ומקדמות את תכלית הבריאה, ומצוות לא תעשה נועדו לשמור על הרקע בתוכו נעשית עבודת ה'.

בדומה לזה יש בשבת קודש שתי מצוות: 'זכור' ו'שמור'. 'זכור' משמעותו עשיה אקטיבית, מלשון 'זָכַר' משפיע, דהיינו, שצריך לקדש את השבת באופן חיובי, ואילו 'שמור' משמעותו שביטה פסיבית, לא לחלל את השבת. וכמו שכתב הרמב"ן (שמות כ, ח): "... והכוונה בזה לחז"ל, כי 'זכור' מצות עשה, צויה שנזכרו יום השבת לקדשו ולא נשכחהו, ו'שמור' אצלם מצות לא תעשה, יזהיר שנשמור אותו לקדשו שלא לחללה".

זה גם המשמעות של המספר רמ"ח מצוות עשה, לעומת שס"ה מצוות לא תעשה. כי גם בגוף האדם קיימים רמ"ח איברים ושס"ה גידים. רמ"ח איברים שפועלים ועושים - כנגד מצוות עשה שעניינם הוא פעולה ועשיה. ושס"ה גידים ששומרים על מבנה הגוף - כנגד מצוות לא תעשה שעניינם לשמור ולא לקלקל את העולם.

גם בימות השנה יש שס"ה ימים, וזאת כנגד מצוות לא תעשה. שכן גם ימות השנה שייכים לרקע והמסגרת שהאדם פועל בתוכם.

על פי זה מובן מדוע האשה פטורה ממצוות עשה, וחייבת במצוות לא תעשה. משום שהאשה שייכת לרקע של העבודה, ולא לפעילות החיובית, על דרך הכתוב בגמרא (יבמות סה): "האיש דרכו לכבוש ואין האשה דרכה לכבוש". ולכן היא שייכת רק למצוות לא תעשה שנועדו לשמור על הרקע, ולא למצוות עשה שנועדו לפעול את ההתקדמות באופן חיובי ואקטיבי.

במאמר הבא נבאר לאור זאת את משמעות שני הקיצים, בשנים ובדורות, ונסיים את ביאור הפסוק על פי יסודות אלו.

לשיעור המלא 073.295.13.81

מספר השיעור: *32999466#

בינה יתירה - יסודות האמונה לנשים ובנות הסמינרים על פי ספר "דרך השם" לרמח"ל

בינה יתירה

מה המטרה של הקושי והעמל בעבודת ה' - חלק א'

לשם מה נדרשת היגיעה?

אם היגיעה אינה מביאה בכנייה את ההצלחה, ואם אכן ההצלחה היא בגדר מציאה הניתנת לאדם כמתנה גמורה מאת הבורא, ואינה מוגדרת כפרי ותוצר היגיעה, מדוע אם כן נדרשת מאיתנו היגיעה?

או, במילים אחרות: מה מייצר העמל שאנו מעלים?

העמל מזכך את האדם מהחלקים הגשמיים שבו

החדרת אור הנשמה בתוך הגוף העכור היא משימה כמעט בלתי אפשרית.

הדרך היחידה לזכך את נפש האדם ולעשותו רוחני היא על ידי ביטול החומר שבו. ככל שנחליש את החומר, כך ממילא תוכל הארת התורה הקדושה להיספג בנו ולהאיר את נשמותינו.

תורה ולא חכמה

הזיכרון הזה נדרש בפרט בלימוד התורה.

השכל שאיתו נולד האדם מאפשר לו לרכוש "חכמה", ואכן, "חכמה בגוים - תאמין", "חכמה" היא דבר שניתן לרכוש גם בכלים חומריים.

הנפשיים והרגשיים, מהירות המחשבה, הזיכרון, הקליטה, כל אלו הם מתנות אותן קבלנו בהשאלה מאת הבורא. המתנה הללו מוגדרות כ"כלים" - כלי עבודה שניתנו לנו במטרה להסתייע בהם למילוי תפקידנו, על מנת שנרכוש בעבודתנו קניינים אישיים.

הקניינים שאנו רוכשות אינם באים בחלל ריק, אלא הם תוצאות של עמל. העמל, הוא זה שמייצר את הקנין. העמל ולא ההצלחה. היגיעה, בלי קשר לתוצר המוגמר.

"יגיעת - ומצאת"

חז"ל מגדירים את הקניינים בעבודת ה' במילים "יגיעת - ומצאת", "יגיעה" ו'מצאה'.

נשים לב לביטוי "מצאה". מציאה היא לא תוצר של עמל, אלא של מזל. כאדם ההולך לתומו ברחוב ומוצא בהיסח הדעת מציאה בקרן זווית.

ובכל זאת, חז"ל מלמדים בין המציאה לעמל, למרות שלכאורה אין כל קשר בין העמל למציאה, והסיבה לכך, משום שכאשר אדם משקיע ועמל, בורא עולם מציאה ומזמן לו את ההצלחה ואת הסיעתא דשמיא כמתנה שמימית ולאוקית, בהתאם למידת ההשקעה והעמל שיגע.

מה התועלת של הקשיים?

המצב המעולה ביותר הוא כאשר אנו פועלות בעבודת הבורא מתוך חיבור ורגש חם, וזה ממלא אותנו בסיפוק ושמחה.

אך אי אפשר להתעלם מכך שלפעמים זה קשה. פעמים רבות אנו משתוקקות לחיבור, לחשק ולהתלהבות, אבל בפועל אנו חוות קושי, ניסיונות, ותחושה של יובס, שעומדים לנו לרועץ ומפריעים לנו בעבודת ה'.

מצבים של קושי כזה מעלים בנו שאלות ותמיהות: מהי המטרה של הקושי הניצב לפתחנו? איך אנו אמורות להתייחס לניסיונות אלו? מהי התכלית של העמל והמאמצים שנדרשים מאתנו ומהי המשמעות שלהם? ולפעמים, אף ישנה תחושה שכביכול הקב"ה לא מרוצה אולי מעבודתנו ולכן הוא מערים עלי קשיים. וזה מעצת היצר החליש את האדם להמשיך בעבודת ה'.

מתי הופכות המתנות לקניין אישי?

כדי להשיב על שאלה זו, נחזור שוב על יסוד גדול שכבר הרחבנו בו בעבר.

כל התכונות הטובות שיש בנו, הם מתנות מאת הבורא. הכישורים, החן, המשפחה, החברה, הכוחות הפיזיים,

ערכים והשקפה
תפקיד האב להציב את הערכים וההשקפה לבני ביתו

שלושת חלקי האישיות

שהנשמה כבר מתחילה להכנס בו קמעה קמעה, עדיין הוא אינו רוכש את היכולת הזו בשלימות עד לאחר נישואיו, וכפי שאמרנו חז"ל (בבמות סג): "כל השרוי בלא אשה - שרוי בלא תורה".

זו הסיבה שבגיל הבחורות יש משמעות גדולה ויתירה ללימוד המוסר ולשמירת שיחות והדרכות מרבנים ומשגיחים, מפני שבגיל הזה הנשמה העצמית עדיין לא מפותחת לגמרי, והנער זקוק לסיוע חיצוני שיעזור לו לקבוע את סולם הערכים הנכון וההשקפה האמיתית.

רק אדם נשוי ובוחר רוכש את הארת הנשמה בשלימות, וככל שהוא עוסק בתורה ומעמיק בה בבית המדרש, ומיישם זאת בביתו הלכה למעשה, כך הוא זוכה להשיג ולהאיר עוד ועוד חלקים ממנה וליצור לעצמו 'דעת תורה' והשקפה נכונה על החיים, וזהו הזמן שבו יש לאדם סולם ערכים בנוי ומוצק.

ולכן, תפקידו של אב המשפחה להיות 'הנשמה' של ילדיו ובני ביתו, ולהציב להם את הערכים וההשקפה הנכונה להתנהלות בחייהם, כפי שלמד בתורה בבית המדרש ויישם את זה בביתו למעשה.

הילד סופג את הערכים מהרוח והאווירה שבין המילים

האופן בו האב מעביר את ההשקפה וסולם הערכים אל בני ביתו, הוא לא בהכרח דרך אמירתם בדיבורים מפורשים, אלא בעיקר על ידי שהוא חי את הערכים הללו בעצמו, ומשמש דוגמה אישית ליישום שלהם במציאות החיים.

בדרך כלל הילדים לא יזכרו בהמשך החיים את המילים ששמעו לפני עשרות שנים בילדותם, אלא בעיקר את רוח הדברים. הם יספגו לתוכם בעיקר את האווירה הכללית שהיתה בבית, מה תפס מקום עיקרי ומה היה טפל, הם יפנימו את המסר שעובר בין המילים ובין השורות, הרבה יותר מאת המילים בעצמם.

בנוסף, בדרך כלל הבנים הם בעלי אופי ודרכי חשיבה ייחודיים ושונים משל אביהם, שכשם שפרצופיהם שונים כן דעותיהם שונות, ולכן הם בהכרח לא 'יעתיקו' אותו בשלימות ולא ינהגו כמוהו בכל דבר, אולם העקרונות שהאב החזיר וטיפח והם ספגו בילדותם, יהפכו להם לקווי פעולה ומורי דרך, והם ישלבו אותם בתוך מהלך חייהם.

לדוגמה: אדם שמשוכנע וחדור מטרה בדבר החשיבות העצומה של לימוד תורה, מראה דוגמה אישית של התמדה ומסירות נפש לתורה, ויוצר אוירה בביתו שעסק התורה הוא הערך העליון בחיים שדוחה כל עניין אחר - הרי בזה הוא מכניס ערך חשוב ודומיננטי לסולם הערכים של ילדיו, ואף אם בפועל 'דרך הלימוד' שלהם תהיה שונה משלו, אך העקרון של 'תורה מעל הכל' ינהל גם את חייהם.

'השקפה' ו'סולם ערכים' הם לא דברים שניתן לכמת במילים וכללים, שהרי לא מדובר על פעולות מסוימות שניתן לומר מה לעשות וממה להמנע, אלא מדובר בעיקר על נשמה פנימית ורוח הדברים' שאמורים להספג בנפש ולהיות עמוד התווך של האישיות לכל אורך החיים, וזה עובר בעיקר דרך דוגמה אישית ואוירה כללית.

במאמרים הבאים נמשיך לעסוק בנושא קביעת הערכים וההשקפה לבני הבית, ונפרט מהי הדרך המעשית לגרום לבני הבית לספוג את הערכים הללו ולהטמיע אותם בתוך אישיותם.

האישיות של כל אדם מורכבת משלושה חלקים, נפש רוח ונשמה.

הנפש - היא החלק הנמוך והתחתון ביותר שקיים באדם. שם מקומם של הרצונות והתאוות הפשוטים שיש בו. המילה 'נפש' משמשת גם במובן של 'רצון', כמו בפסוק "אם יש את נפשכם לקבר את מתי מלפני" (בראשית כג, ה), כי זו אכן מהותה של הנפש: **הרצון להתמלאות בדברים מסוימים.**

התאוה והרצון למילוי קיימים בכל אדם, בין בילד קטן ובין באדם מבוגר. אלא שהילד הקטן מתאוה לדברים גשמיים נמוכים כמו מיני מתיקה משחקים וכדומה, והגדול לכבוד, שליטה וכי"צ, או להבדיל, ניתן להגיע למצב בו התאוה הפשוטה היא ללימוד התורה, תפילה מעומק הלב ושאר ענייני עבודת ה'.

הנשמה - היא 'חלק אלוך ממעל', והיא ה'תורה' 'סולם הערכים' וה'מצפן' שמובל את האדם לכיוון הנכון שאליו הוא צריך לצעוד ולהתעלות.

הרוח - היא כח הבחירה השוכן בתווך - בין הנפש לנשמה, ותפקידה להכריע ולבחור אם להגרר אחר הרצונות והמאוויים של הנפש הנמוכה, או להיות 'גיבור' בכבישת הרצון הנמוך, ולצעוד בדרכה של הנשמה העולה בית א-ל.

חלקי האישיות הללו אינם נכנסים באדם בבת אחת, אלא הם נבנים מיום לידתו והלאה שלב אחר שלב. בתחילה נכנסת בו רק הנפש, ובהמשך בגיל ה'בר מצוה' נכנסת בו הרוח ואז מתחילה עבודת הבחירה, ובהמשך נכנסת בו גם הנשמה שמלמדת את האדם מה נכון לעשות ובונה לו את המצפון שעל פיו ילך ויצעד.

כאמור, בגיל הילדות החלק הדומיננטי הוא רק ה'נפש', ועדיין חסרים שני הרכיבים הנוספים של ה'רוח' וה'נשמה'.

מובן, שילד עם 'נפש' בלבד, ללא רוח ונשמה, עלול להתדרדר ולרדת לכיוון שלילי ביותר, שהרי אין לו ערכים נכונים והוא לא יודע מה נכון ומה לא, וגם אילו היה יודע - אין לו את יכולת הבחירה וכח ההתגברות על מה שמפתה ונעים בעבור עשיית מה שנכון וראוי, ובפרט כשצריך להקדיש מאמץ גדול יותר עבור המעשים הכנוניים.

בסדרת המאמרים האחרונה עסקנו בחסרון של הרוח וכח הבחירה, וביארנו שתפקידו של האב להשלים את החסר הזה, ולסייע לילדיו על ידי הצבת גבולות וניהול הבחירה הנכונה במצבים השונים העוברים עליהם.

כעת נמשיך ונעסוק בחסרון של הנשמה, כאשר גם את הפרט הזה תפקידו של אב המשפחה להשלים, ולהיות כביכול 'הנשמה' והמצפון הרוחני של ילדיו ובני ביתו.

הארת הנשמה באה מהתורה ובית המדרש

הארת הנשמה היא לא דבר הבא לאדם מאיליו, אלא בעיקר באמצעות לימוד תורת ה', בה נמצאים הערכים והכללים שמתווים את דרך חייו. כשאדם לומד תורה הוא משיג תובנות אלוקיות ומכוון את ה'מצפן' הפנימי שלו, וכך הוא יודע מה רצון ה' ממנו, ומה הם הבחירות הנכונות שהוא צריך לבחור.

בגיל הילדות אין לילד את כלי ה'נשמה', ולכן גם כשהוא לומד תורה זה עדיין לא יצור לו קנין ממשי של הערכים וההשקפה הנכונה. ואפילו בחור בגיל בר מצוה והלאה -

אולם, התורה, בשונה משאר החכמות, היא חכמה אלוקית, ואותה לא ניתן ללמוד ולהבין כל עוד החלק החומרי שבנו תופס מקום ומשמעות.

הארת הנשמה תינתן לנו במתנה - אך בתנאי שנקדים ונעמל על זיכר החומר. ככל שנצמצם את החלקים הגשמיים והבהמיים שיש בנו, כך תתעצם היכולת שלנו לקלוט את ההשפעה האלוקית הטמונה בתורה הקדושה.

העמל - בידינו, השפע - מאת האלוקים

כדי להבין את הבידול בין ההשקפה והעמל לשפע האלוקי הניתן משמיים, ננסה לדמותו לצמיחת תבואה.

כדי להצמיח תבואה יש צורך לחרוש את האדמה, לרכך אותה, לשים בה זרע, לכסות אותה, לזבל... להתמתין לגשם! לולי הגשם, יירק הזרע ולא יצמיח דבר.

התליץ זה מהווה משל נהדר לבידול בין ההשקפה שלנו לתוצאות התלויות בידי שמיים. המשימה העומדת מולנו היא להכשיר את הקרקע, לנכש עשבים שוטים, לנקות את הכלי החומרי מזהומה, לרכך את הלב בעמל וגיעה.

והתוצאה - היא כבר מתנת שמים. ולא נותר לנו אלא להתמתין לאור האלוקי שיימלא את הכלי המצוחצח.

במה מתבטא העמל הנדרש מאיתנו?

כאשר אדם נולד, הוא נולד ללא יצר טוב. המניע היחיד שקיים בו הוא הרצון הבסיסי, הפשוט, **הרצון הקיומי**. הוא רוצה להיות קיים, לחיות ולחוות את המציאות המוחשית. ולכן כל השיקולים שלו הם שיקולים עצמיים, גשמיים ונמוכים.

המשימה העומדת בפנינו היא **להפוך את עצמנו** מאדם חומרי, ארצי, אדם שמתעניין בעניינים גשמיים, **לאדם קדוש ומומנע**, וכך להתהפך לכלים הראויים לקבלת אור הנשמה מאת הבורא.

אכן, את הקדושה והרוממות אנו מקבלים מאת הבורא במתנה, אולם המשימה הנדרשת מאיתנו היא להכשיר את עצמנו להיות זכים וראויים לקבלתה.

ההכשרה הנדרשת והקבלתה לבניית בניין

ניתן להקביל את המשימה הנדרשת מאיתנו לבניית בניין. הקבלן המתכנן את בניית הבניין אינו יכול להניח לבנים על גבי הקרקע. הוא מוכרח להקדים לכך יציקת סידורת עמוקים ואיתנים שיהוו את התשתית לבניין כולו.

יתכן מאד שעבודת החפירה והניכוש אינה "נוחה" כלל לאדם. יתכן שהיא "צועקת", "כאובה" ומוחה ללא קול. החפירה, החרישה, הפינוי הברוטלי, כל אלו אינם נוחים לה. אולם במענה למחאתה נאמר לה:

"האמנם רוצה את להישאר כך, כפי שהינך, רובצת כאבן חסרת כל יעוד ותכלית? אם רוצה את להגיע אל יעדך ולממש את עצמך ואת תכליתך, אין לך ברירה אלא לבטל את עצמך, לצאת מאזור הנוחות ולסבול את הכאב והטלטול הנדרשים בדרך אל היעד והמטרה".

זוהי מטרת העמל והיגיעה הכרוכים בעבודת החיים של היהודי!

כדי להכין את הגוף העכור לקבלת אור הנשמה, כדי להכשיר את הכלי החומרי ליעד לשמו הוא נברא, נדרשת מאיתנו יגיעה רבה!

כמה יגיעה עלינו עוד להתייגע? זאת לא נדע.

רק בורא עולם המכיר את הנשמה של כל אחת מאיתנו יודע את מידת העמל והיגיעה הנדרשים כדי שהכלי המותאם עבורה יהיה זך ונקי כנדרש.

הכשרת הכלי לנשמה היא הכשרה שמתאימה למידת הנשמה של אחת מאיתנו, ובכדי שנעשה זאת כראוי הקב"ה מזמין לנו אתגרים וקשיים, באמצעותם נעשה הגוף החומרי מוכשר ומתאים לתכליתו ויעודו.

לישיור המלא 073.295.13.81
מספר השיעור: *38574472*

הביקוש לעלון שאתה אוהב בידך הולך וגובר

כמוך, ישנם עוד רבים שרוצים להתבונן, להבין, להתקדם, להתרומם ולרומם. בה"ק של 20 ש"ח לחודש תוכל להכפיל את ההשפעה החיובית על עוד ועוד עובדי ה'!

להמשיך להאיר להבין

להארות, לתרומות והנצחות, ולקבלת הגליון מידי שבוע בדוא"ל - a0732951381@gmail.com

073-2951381

"ותן בליבנו להבין להשכיל לשמוע"
קו השיעורים שע"י "מכון להבין" באמצעות מערכת קול הלשון

